

L 9 / 887

Boleslavs Brežgo.

LUDZA.

Piļs un piļsātas vēsture.

Rēzeknē—1931. godā.

Izdeve: Latgolas Centralo Školotoju Bidreiba.

Part 64

Latv. PSR Valsts Bibliotēka
Inv. 56-24.922

0309095916

Nav apšaubams, ka vōcīšu bruninīku piļs, kuras atlikas vēļ tagad greznoj Ludzas piļsātu, jir uzcalta uz šeit bejušō latvīšu piļskolnā¹⁾.

Archaiologisku izrokukumu rezultati Ūdu kolnā, kas atsarūn blokus pilei, licynoj, ka valā dzelzs laikmetā šeit jau pastōvēja dīsgon īvārojama latvīšu nūmetne²⁾.

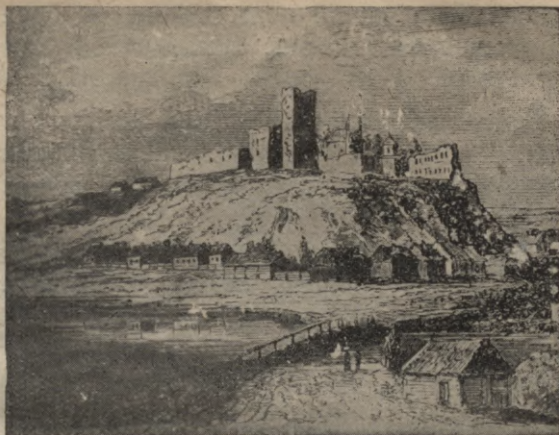
Pretim tagadejai Ludzas piļsātai Lelō Ludzas azara ūtrā kro-

stā jir izaglobōjis piļskolns «jeršovka» taipat ar nūmetnes pazeimem pi jō³⁾. Tys nūrōda, ka apkaime Ludzas tyvumā jau senejūs laikūs beja apdzeivōta un pate Ludzas piļsāta, dūmojams, ītylpa tūlaik asušā Ludzas ryupnīceibas un tērdznīceibas rajonā⁴⁾.

Tū apstyprynoj ari rakstiski pīminekli. Tai krīvu Kijevas un Ipatjevas chronikōs ar 1171. g., jir atzeime par tū, ka kņazam Rjurikam Rastislavovičam, ceļā nu Novgorodas uz Smolensku, pi Lučina dzyma dāls, kuru kņazs lyka nūkristeit vōrdā Michails. Chronikōs teikts: «I dast jemu otec Lučin gorod, v nem rodisja i postavišna na tom miestie cerkov sv. Michaila, gdie sja rodil.» Daži vēsturnīki, tymā skaitā ari N. Karamzins⁵⁾, myusu Ludzu pīskaita Rostislavoviča Lučinam. Jo tam pīkrist, tod XII. godu simtīņa ūtrā pusē Ludzas piļsāta jau pastōvēja, kai Smoleuskas kņazistes sastōvdala.

Tō pat XII godu simtīņa beigōs vōcīši ībryuk latvīšu zemēs. Latgolā XIII. godu simtīņa sōkumā tī apdraud Gercikas piļsātu. Reigas arcīveiskups 1237. godā uzceļ pyrmū Latgolā vōcīšu pili Krustpilī. Atsabolstūt uz tū, bruninīki nakavejuši uzlik sovu pīkšposteni pi Rāznas azara. Leidz 1263. godam jite byuvej Volkenbergas pili, ceņšūtīs taidā kōrtā sagrōbt sovōs rūkōs Rāznas—Ludzas tērdznīceibas-ryupnīceibas

rajonu un tērdznīceibas ceļu uz austrumim. Krīvi ar īrūčim rūkōs turpynōja aizstōvēt sovu īspaidu Latgolā. Bruninīki, cītuši naveiksmi kaujā ar kņaza Dovmonta karaspāku, 1277. godā slādz mīru. Šō mīra slēgšonai sekōja Volkenbergas komandaturas lik-

Ludzas piļskolns ar ordena piļsdrupom.⁶⁾

Ūdu kolns Ludzā 1890.-1891. 'g. ģizrokumu laukā.⁷⁾

vidacija. Bruninīki saprota, ka byutu pōdrūši pōrōk agri īsadzilinōt Latgolas īkšīnē un tū ījemt nūlēme pakōpeniski. Taidā ceļā jī pakōpeniski ījem vysu Latgolu: 1275. godā jī uzceļ Daugavpili, 1285. godā — Rēzeknes pili, 1293. godā — Viļakas un, beidzūt, Ludzas pili⁸⁾.

Ludzas pili uzcēle 1399. godā *Wannevans von Brüggenoje*, kas tūlaik beja par Livonijas ordeņa magistri. Pēc cytom ziņom, moz, tūmār, tycamom, pili cēlis 1285. godā bruninīks *Konrads von Torbergs*.

Tauta cytaidōk attāloj nūtykumus, kuri saisteiti ar Ludzas piļs byuvī. Vīna, tautā uzaglobōjuse, legenda sekuši attāloj šū nūtykumu. Pēc kaida Volkenbergas valdinīka atraitnes nōves napalyka nivīna veirīšu kōrtas pēcnōcēja. Palykā tikai trejs skaistules — meitas: Rūze, Ļucija un Marija, kuru storpā, pyrms sovas nōves, atraitne un sadaleja Volkenbergas īpašumus. Kotra nu mōsom sajemtajūs īpašumūs izbyuvēja pili. Šōs pilis, pēc mōsu nūsaukuma ari dabōjušas sovas nūsaukumus — Rēzēkni, Ļucinu un Marienhauzenu. Poša Volkenbergas piļs pēc valdneicas nōves panyka un galeigi sabruka⁹⁾. Patīseīga šeit jīr tikai tei dūma, ka ar Daugavpiļs un cytu piļu izbyuvi, Volkenberga pazaudeja savu nūzeimi un nūgōja nu vēsturiskōs skotuves.

Ludzas piļs plans.

Ordeņa piļs Ludzā beja izbyuvāta uz augstas kolna grādas, kas izacēle Lelō un Mozō Ludzas azaru storpā ar stōvim krostim uz austrumim, zīmelim un vokorim. Obejus azarus savīnōja grōvis, kas stīpēs nu zīmēlausturim uz dīnvydvokorim un atdaleja īkšejū pili ar padūmes mōju (Koventshaus) nu ōrejōs priķšpiļs, kuru sovukōrt tai pat īslēdze grōvis, kurs lūka veidā stīpēs dīnvydaustrumu vērziņā. Ōrejai priķšpilei beja trejstyura forma, bet īkšejai navīnleidzeiga četrstyura. Patē piļs pasacēle uz īkšejōs

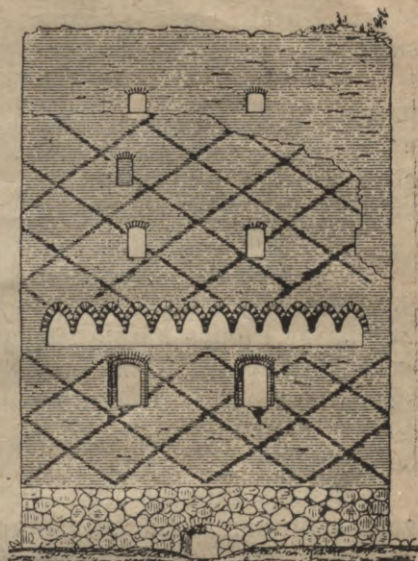
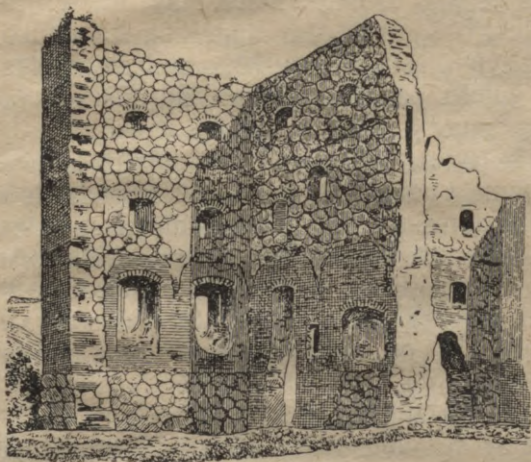
priķšpiļs zīmēlvokoru molas. Piļs izaskateja gondreiz kvadratveideiga piļbyuve (Ausbau) zīmēlaustrumu vērziņā.

Ceļš uz pili gōja nu dīnvydaustrumu puses caur ōreju priķšpili un vede leidz pōrylktam caur aizu tyltam, kurs beja apgōdōts ar nūstyprynojuamim vōrtim (Thorbefestigung).

Sprīzūt pēc izaglobōjušom piļs atlīkom, sīnas, kai īkšejōs priķšpiļs, tai ari piļs, beja veidōtas nu lauku akminim ar ceglu ōrejū īrāmejumū, kurs pili beja izpiļdeits ar daudz lelōku ryupeibu, ar izrūtōjumim nu kīgelim nu malnas glazuras. Piļs piļbyuve atsaškeire ar sevišķi ryupeigi izvastu īkšejū izbyuvi un pilaižams, ka še atsaroda ādamustuba, voi daļa nu pōrvaldnīka dzeivūklīm. Golvonōs telpas beja sagtas ar četroim bultveideigom veļvem, kuras atsabalsteja uz dzeivūklja vydā stōvušas kolonas. Ōrejōs sīnas atlīkas piļs zīmēlvokoru daļā un taipat piļbyuves atlīkas licynoj, ka pilei beja trejs stōvi. Augšējā stōvā beja īreikōta napor-

traukta aile mozu caurumu, kas nūrōda, ka še atsaroda piļs sardzes eja. (Wehrgang)¹⁰⁾.

Rēzeknes fogtejā (Vogtei) Ludzas pili pīskaiteja pi II šķiras un tei tyka pōrvaldeita nu pōrvaldņika (Pfleger), kuru nūzeimēja fogts, ar Daugavpiļs komandanta, Livonijas ordeņa lelmeistera vitņika pikrišōnu¹³⁾.

Ludzas piļsdrupu zimeļu daļas ikšpuse.¹¹⁾ Ludzas piļsdrupu, zimeļu daļas ārēpuse¹²⁾

Pleskaviši 1463. godā, baidūtīs uzbrukuma nu ordeņa jaunbyuvātōs piļs puses, pretim Ludzas pilei, Krasnajā Gorodkā izbyuvēja nūcīty-nōjumu.

1480. goda augusta mēnesī Ordeņa magistrs Borchs ar symts tyukstūšu karaveiru aplēnce Pleskavu. Pi Pleskavas vōcišus sagaideja tik stypra pretōšonōs, ka Borchs atroda par izdeveigōku atsagrīzt mōjōs. 1481. godā 1. martā Latvijā ibruka Moskovas karaspāks. Mēneša laikā tys izpūsteja daudzas naijemamas pilis, tūs storpā ari Ludzu.

Tikai 1525. godā bruninīki, izmontojūt atteiceibu lobōšonūs storp ordeni un Moskovu, nu jauna uzcēle Ludzas pili.

Janvarī 1558. godā Moskovas cara Jōņa Brīsmēigō pulki, kurs jau 1554. godā sauc sevi par Livonijas zemu valdinīku, ar guni uz zūbynu īnōk Latvijā. Kara sōkumā bruninīki taisa uzbrukumu «Krasnajam Gorodkam» un nūdadzynoņ daudzus Pleskavas pogostus. Šimā uzbrukumā daleibu jem ari Ludzas bruninīki. Bet dreiži kara laime nūnōk krīvu pusē. Kņazs Grigorijs Temkins tymā pat godā ījem Ludzas pili.

Livonijas Ordeņa magistrs Ketlers meklej sev paleiga pi Pūlijas karaļa Sigizmunda II. Augusta, un 1559. g. nūslādž leigumu, pēc kura Ordens, kai kilu, nūdūd Sigizmundam Augustam pīcas pilis, tymā skaitā ari Ludzas¹⁴⁾. Karalis nu sovas puses deve sūlejumu pīlikt vysus spēkus Ordeņa zemu aizstōvēšonai.

Krīvijas karaspāka sekmes Latvijā rōdeja, ka Ordens nav spējēigs ceinētīs sovīm spēkim. Tōpēc 1561. godā 28. novembrī Ordens atzyna Sigizmundu Augustu par Livonijas valdinīku. Ordeņa magistrs Ketlers tyka atzeits par Kurzemes hercogu. Latgola, zam nūsaukuma I n f l a n t u

vojevodstva, itylpa Leitovas Lelkņazistes sastōvdaļā. Ludzas nūvods, ar Ludzas piļsātu, vojevodstvā skaitejōs par bogotōkū¹⁵).

Kars storp Pūliju un Moskovu beja naizbāgams. Livonijas kars radeja Leitovas karu. Moskovas cars it latvišu zemi «atteirēt» nu vōcišim.

Pūlijas karalis Stepan s Batorijs, šymā laikā aizejūt, beja apsastōjis Ludzā. Pats viņš apsamate pili, kurai vēļ tymā laikā beja trejs stōvi. Karalis beja nūlēmis ivārojami nūstyprinōt pili un garnizona skaitu palelynōt leidz tyukstūšai cylvāku.

Tod karaļs ari beja pavēlējis pi piļs asušōs idzeivōtōju nūmetnes pōrnest cytā vitā¹⁶). Sprizūt pēc vītas, drūši var apgolvōt, ka lelōkō vacōs Ludzas piļsātas daļa beja izbyuvāta uz dīnvydvokoru azara molas atsarodušō, uz dīnvydim nu piļs guļša paaugstynōjuma, nūrōda, ka nu vinim vareja byut aizsorgōta ari piļsāta¹⁷).

1577. goda julija mēnesī Jōns Brīsmēigais īgōja ar karapulkim Latgolā, nu 25. datuma viņa karapulki ījēme Ludzas pili, par kuras kapteini tod skaitejōs Jurgens Alten-Bokums. Jamūt vārā nūdūmu sasatikt Latvijā ar Pūlijas karaļa Stepana Batorija kara pulkim, cars seviški stipri še nūcītnōja dažas nu pilim, tūs skaitā ari Ludzās. Uz šejeni cars syuta taipat ari 37 bises, 282 pudus puļvera, 3400 lūdes un 22 pudus olvas. Jōnam Brīsmēigam aizejūt nu Latvijas, nu viņa par Ludzas vojevodu beja nūzeimōts Grigorijs Kolyčevs.

Stepans Batorijs 1581. godā, atsagrīzūt nu Pleskovas, pēc naizada-
vuša uzbrukuma pādejai, izbrauce ar konvoju caur Ludzu. Jis pīpraseja nu vojevodas Kolyčeva piļs nūdūšonu. Bet vojevoda pavēlēja raideit šōvīņus uz pōrdrūšnikim, Troņskas vojevodu Radzivilu un karūga nesēju Sobesku, kas beja pībraukuši pi piļs. Sobesskis nu šōvīņa beja ivaiņōts, pēc tam pulks nu piļs atsakōpe.

1582. godā, pēc nūvōrdzynojuša kara, Moskovas cars atsateice nu sovim īkarōjumim Latvijā. Ludzas piļs otkon palyka kai Pūlijas īpašums. Pi piļs nūdūšonas viņā beja: lelgbolu 5, falkoneti 2, dzelža matraci 2, gakovnicas 4¹⁸).

Latvijas revizijā 1599. godā¹⁹) par Ludzas pili un piļs mīsteņu teikts sekušs.

Ludzas piļs atsarūn apm. 4 jjudzes nu Moskovas vaļsts rūbežom, un jōs zemes pa lelōkai daļai rūbežojās ar Moskovas zemem. Tūmār, šōs zemes sadaleitas nu pūrim un meža audzem voi lelīm mežim tai, ka na tikai karaspāks, bet ari privati ļauds spīsti uzturēt satiksmi pa nūteiktīm celim, ar sardzes ziņu, kura uz vinim nūstōdeita; un te dzimts cylvākus un valinīkus, aizejušus nu lelas Latgolas daļas uz Moskovas īpašumim, lai tur pōrsadūd, vysvairs gyusta un strōpej.

Piļs atsarūn uz dīsgon augsta paaugstynōjuma. Ap pili akmiņa sina na stipri bīza, bet na slykta un na zama. Nu īejas puses pili jir nalels prižu sātmaļs. Jymā kūka eja ar lobim ūzula vōrtim un vōrtenim gōjējīm Vōrti apsisti dzelža noglom, un dzelža engim, ar kēdi, bet vōrteni gōjējīm, ar aizsaunamū, caurumu, aizbultejumu un skobku. Uz šōs ejas kūka turneits vošoras dzeivūklām.

Īejūt priķšpili — vōrti akmiņa sīnā ūzula, apsisti īsleipi goldim, pīsisti dzelža engim, ar divim īkšejīm atslāgim, pi vīna nu tim lela dzelža kēde, bet pi ūtra dzelža kēde vōrtūs. Vōrteni gōjējīm uz dzelža engim, ar īkšejū atslāgu un aizsaunamū. Pi šim pat vōrtim, sīnā, rasns ūzula aizsaunamais, ar kuru teik aztaiseiti vōrti. Vērs šim vōrtim uz sīnas, beja turneits, izbyuvāts nu bolkom, pēc Moskovas mūdes, bet nu jō palyka tikai pādas: bolkas sapyva. Ap priķšpili akmiņa sīna.

Pi sīnas, ap jū, jauna, vēl napasagta palisade, kurā iēja nu četriem pusem. Uz sīnas jauns tūrneits, labi izbyuvāts, ar juntu. Tamā pat priekšpili, pi vōrtim sorga būda. Natōli nu jōs beja byuves, pa daļai dzeivojamōs, bet tagad jir tikai divas ustubas, vīna preti ūtrai, ar priekšname-nim, vīnkōršim ceplim, stykla lūgim, ar durovom un eņgim, ar ākim un aizšaunamim. Jymōs goldi un sūli apleik. Ustubas dūmōtas starostas paleigim. Tur pat, tōļok, jir nazcik būdeņu, izbyuvātu pēc Moskovas mūdes, bet jōs jau gōžās: vyss sapyva.

Ūtrā pusē maizes captuve ar priekšnomu un ustubeņu. Ziemeļu pusē zyrgu stali, izbyuvāti gondreiž pavysam laži, šymā godā, ar visim pīdarumim priekš 100 zirgim. Tur pat, natōli, jir pīlikamais kambars ar priekšnomu un jaunu ustubu. Priekšpiļs vydā byuve, kurā lela mōja, voi ādamustuba ar vīnkōršu cepli un krōsni. Šymā ustobā divi goldi un sūli ap jim. Durovas uz ustubu uz stēnim. Nu šitōs ustubas durovas uz dybynustubu, ari uz stēņa un ar āki; jymā krōsne. Nu šōs ustubeņas duņovas uz sātu, bet ūtras — uz ūtru dybynustubu, bet nu šōs ustubas — uz napicīšamu vītu, duruvas uz stēņa.

Uz pili vad velveita, gara eja. Jymā vaci ūzula vōrti, apšyuti īsleipi goldim, ar dzelža kēdi. Jymūs vōrtēni gōjējim uz eņgim ar ikšejū atslāgu, sīnā ūzula aizšaunamais vōrtu nūslegšonai. Šōs ejas lobajā pusē beja pogrobs, bet tagad jys sakritis. Aiz šom byuven, styurī, ols bryuzis, kuru izlobōjis tagadejais starosta. Jimā ols vōreišonaš pīdarumi: lels kotlys, tacynōšonas īreice, kubuli un t. t. Pi šō bryuža lels tūrnis, izbyuvāts nu ceglim, kurs izadūd nu sīnas oņpusē. Zam jō, apakšā, pogrobs ar velvem, par jaunu pōrlykts un izlobōts nu tagadejō starostas. Pogroba durovas ar dzelža eņgem, ar aizšaunamū un skobku. Šymā pogrobā vīns nalels lūgs ar dzelža restem, pīmārōts šaunšonai. Nu šō pogroba iēja nalelā pīlikamā. Durovas tymā uz dzelža eņgim ar aizšaunamū un skobku. Sūplok pogrobam cītums, uz kuru vad nalelas duroveņas ar dzelža lūgim, ar aizšaunamū un skobkū. Sūplok šam turņam, styurī, beja byuves, bet sakryta un iznyka. Iejas kreisā pusē kara montu nūlyktuve, atremontēta nu tagadejō starostas, uz kuru vad lobas durovas ar stiprim aizbultejamim.

Leidz cytom byuven uz pīli vad stōvas kūka trepes ar margom nu obom pusem. Nu trejom pusem jir kūka sātmaļs. Pi sātmaļa, trepu pusē, ustubā, tymā tūrni par kuru aizrōdeits īpriekš. Ustubā trejs lūgi, ar dzelža restem un ar stiklim, durovas uz dzelža eņgim, ceglu škūrstins, ceplis, balkons muzykas orkestra nūvītōšonai. Vērs šōs ustubas šaunamōs telpas — pīci lūgi nu trejom pusem. Starosta nu sovim leidzēklim izbyuvēja šū turni, pacaldams jū pusētra cylvāka augstumā. Turņa jumts jauns, skaidu. Ejūt tōļok gar sātmaļi, ūtrā styurī, pi vōrtim, durovas uz priekšnomu, uz eņgim. Nu priekšnoma pa kreisi ustuba, naseņ atremontēta, ar visim pīdarumim: cepli, lūgim, goldim, sūlim, ar aizšaunamim. Pi jōs, vērs vōrtim cytas kūka jaunās telpas, kurōs trejs lūgi ar stiklim, ceplis, durovas uz eņgim. Telpu priekšā kūka trepeites. Nu tō pat priekšnoma treša ustuba, īpreti pyrmajā. Jymā pūdeņu ceplis, četri lūgi ar stiklim, golds, sūli, durovas uz eņgim. Vysas piļs jumts sagts skaidom.

Piļs beja izpūsteita nu Moskovas karaspāka. Panyka jei, jōdūmoj tōpēc, ka nabašnika N a r u š e v i č a, kas beja tur par starostu, dīnātōji jōs nalobōja un tikai tagadejais starosta S k a r b e k s savede jū kōrteibā, kas praseja lelu izdavumu.

Piļs aprūņojums. Nalels vara lelgobols rotā uz kausteitīm skritulim; jō lūde sver 4 mōrceņas. Mozōks vara lelgobols, ari koltim skirtulim; jō

lūde sver 3 mōrceņas. Četri guate vs zlangi (naleli lelgoboli) ramōs un kausteitim skritulim, kuru lūde sver kotra 5 mōrceņas. Divi vara naleli fal̄koneti ramōs ar apkausteitim skritulim; jūs lūdes sver pa 2 mōrc. Divi dzelža lelgoboli uz lafetem, trešs bez lafetes. 14 blises, lobūs rūkturūs un 25 bez rūkturim. Karaļa puļvera un dzelža lūžu nav; Tikai starosta uz sovim leidzēklim sagatavōja dažas desmites mōrceņu puļvera un bucu salpītera. Jir ari 9 dzelža lūdes, svorā pa 2 mōrceņas.

Tymā pat 1599. goda revizijā Ludzas piļs nūzeimi raksturoj šaidi. Piļs nalela un nastypra, jo lūti tyvā nu jōs atstōtumā atsarūn kolns, taida pat augstuma, kai piļskolns. Uz tō kolna īnaindņiks vysod var īreikōt tyvōk šances un ar īsarakšonas paleidzeibu vīgli ījemt pili. Ari šō kolna lejā var drūši slēptīs vairōl̄kas tyukstūšas īnaindņika karaspāka. Nu šō pat kolna Moskovas lel̄kņazs uzbruka pilei un vīgli tū ījēme. Tūmār šei piļs atsarūn uz lelō Moskovas ceļa, natōli nu rūbežim un Moskovas cītūkšnim Sebeža un Opočkas. Ap pili atsarūn gryuti pōrejama apkōrtne. Bez tam piļs nūder kai plaši vōrti uz Lītovu un namozu Latvijas daļu. Kara mōkslā nūryudeitī ļauds par pili šaidōs dūmōs: Jo Ludzas pilī byutu tyukstūša cylvāku garnizona, jei varātu stīpri stōtis preti īnaindņikam un ar lelīm zaudējumim priķš tō aizsorgōt pōrejas punktus. Vyspōri, šei piļs na «propugnaculum», bet tikai «repugnaculum» un sardzes postīņš dīnestļaudim

Aiz tyлта, uz kolna, preti pilei, teikts revizijas atzynomā, atsarūn b a z n e i c a, kuru byuvēja tagadejais starosta; tymā pat vītā ari ogrōk nu senim laikim beja bazneica — jū nūdadzynōja moskovīši. Pašlaik šū bazneicu pōrzynoj e v a n g e l i s k a i s p a s t o r s.

Misteņš voi pasads piļs apakšā, teikts tymā pat revizijas atzynomā, sōka apsabyuvēt tagadejō starostas laikā, un jau jir 24 mōjas. Kotras mōjas saiminīkam jir īpašums desmit osu garumā un plotumā. Pi īpašuma pīmēreiti dōrzi aiz piļs, pi azara. Dažim pīdar īpašums garumā un plotumā pa trejdesmit osu. Piškeire jim starosta ari teirumus aiz piļs N u r ž a s vērziņā, leidž pašim Latvijas rūbežim. Jī vēl nikō namoksoj, jo sajēme nu karaļa komisarim jō žēlesteibu 1590. g. breivvaļu uz 9 godim, kaida jau izabeidz. Par jim starosta teic, ka gondreiz visi jō sulaini — ļauds ar nūpaļnim, vinim jys jūs nabadzeibas pēc un lai ar lelōku gribu tur apsamastu nōcūt paleigā pi piļs apsardzeibas (jō nūmalē tam jir lela napīcīšameiba), dūd nu sovim leidzēklim pa nazcik zlotim godā un dzeivū inventaru, un lyudze, lai pagarinoj šū breivvaļu mozōkais uz dažim godim, koļš byus nūslāgts ar Moskovas caru patīss mīrs.

Īredni, kuri 1559. g. izvede reviziju, nu sovas puses skaiteja par pareizu un priķš piļs napīcīšamu pagarynōt vēl uz pīcim godim tōs tīseibas, pasateicūt kurom Ludzas īdzeivōtōji jir breivi nu nūdūklim kai pūļu valdeibai, tai ari pilei, tūmār uzglobojūt īpriķšējōs klaušas, un prūti: vyspyrms, lai pi kotra nu jim byutu muškete, zūbyns un cik vajag puļvera un lūžu; ar šim īrūčim jim jōnūstōj pilī pret kotru karaļa un pūļu karalistes īnaindņiku pēc kotras trauksmes nu piļs, kod sajems piļs pōrvaldes ziņōjumu; bez tam jī padūti vīneigi pilei, bet na kam cytam.

1599. godā mīsteņā atsaroda piļs krūgs, kur tyka nūdūts pōrdūšonai piļs ols, ari īsols priķš miazes veina, kas godā deve caurmārā 40 zlotu lelu īnōkumu.

Ludzas pilei pīdarēja trejs pusmuižas: vīna atsaroda natōli nu piļs un naseņ beja apbyuvāta. Jymā ākas: priķšnomš, maizes captuve, kuls. reja, nalels škyunis, 4 kyuts. Pusmuižā beja trejs teirumi: pyrmais teirums aiz mīsteņa, ūtrys aiz kula un trešs—kolnā preti pilei, storp azarim.

Šū teirumu, teikts revīzijas aktā, vajadzēja pilneigi nūdūt bazneicai, jo tur nu senim laikim beja un tagad atsarūn bazneica, voi ari, jo šys apgobols byutu nūmīrynōts, pōrnest uz turēni mīsteņu; likās, taidōs dūmōs beja ari myrušais karaļs Stefāns Batorijs».

Pēc ordeņa krisšonas Latvija un īpaši Latgola palyka par zvīdru, pūļu un krīvu kauju lauku. 1625. godā Zvidrijas karaļs Gustavs Adolfs, sakōvis pūļu maršalu Stanislavu Sapehu, bez pretōšonas ījēme Ludzu, jo tei šymā laikā pat nabeja nūcītynōta.

Sapeha komandēja uz Latgolu Konstantinoviču un Devjaltovsķu ar uzdavumu izvest vītejōs šļachtas rezervistu mobilizaciju. Jūs mērķis beja — atjēmt nu zvīdrim latgalīšu pilis. Pēc Rēzeknes īkarōšonas rezervistu daļa devēs uz Ludzu. Zvīdru komendants Ludzā, nacarādams sajēmt pastyprynōjumus, pili atdeve bez pretōšonas. Par piļs kapteini, vėl leidz tōs ījēšonai, beja nūzeimēts Karnickis²⁰).

Pēc 1635. godā Štumsdorfā storp Zvīdriju un Pūliju nūslāgtō mīra, Pūlija paturēja sev tikai zemes uz austrumim nu Aivīkstes, Latgolu.

Ludzas starostvas inventara saroksts, sastōdeits 18. decembrī 1646. godā, sakarā ar Ludzas piļsātas, piļs un tōs pogosta atjēšonu nu Gercharda von Manteuffeļa un nūdūšonu starostam Nikolajam Žardanam, snādz Ludzas piļsātas aprokstu. Aprokstūt tērga laukumus, pōrskaitūt nomīpašņikus un īlas, inventara saroksta sastōdeitōjs atzeimej, ka golvonōs īlas beja: Lelō Piļs un Rēzeknes. Starostas pavalstņiku klaušōs tymā laikā storp cytu ītylpa: pēc kōrtas piļdeit piļi sorgu pīnōkumus un dūt īkgodu nu kōtra zemes gobola dēļ piļs izbyuvēšonas pa desmit bolkas²¹).

1654. godā Mozkrīvijas dēļ storp Moskovu un Pūliju izacēle kars. Tymā pat godā cara Alekseja Michailoviča vojevoda Levs Saltykovs kūpā ar Stepanu Jelaginu ar karapulķim pīnōce pi Ludzas, aplence tū un, īsarūkūt, sōka vest uzbrukumu. Pūļu garnizons, naizturādams aplenkuma, 22. decembrī nūdeve piļsātu²²). Šō aplenkuma laikā tyka sasprīdzynōts vīns nu piļs tūrnim²³).

Šymā pašā laikā Livonijas dēļ izacēle kars Moskovas un Zvidrijas storpā. Krīvu vojevoda Ordyn-Naščekins ar karaspāku īnōce Latgolā, un padzyna nu turīnes zvīdrus. Še palicis, īys jēmēs pi kōrteibas īvēššonas kara nūpūsteitā zemē. Storp cytu, īys ryupējās pacelt piļsātas īdzeivōtōju labklōjeibu un tērdznīceibu Ludzā.

Saskaņā ar Olivijas mīraleigumu, 1660. godā Latgola un ar tū ari Ludza galeigi tyka nūdūta Pūlijai zam Infant nūsaukuma, kura nu 1677. goda sōka sauktis par kundzisti²⁴).

Ar pūļu varas nūstasyprynōšonu, pādejūs karu laikā še nūsamatuši krīvi sōka izcelēt. 1667. godā Ludzas un Rēzeknes kazaki-seržanti: Orels, Jerochovs un Volosatysjs un uradniki Kobylins, Pravotorchovs, Dušķins, Paikovskis, Ignatjevs un Šabanovs, Pyļkovs, Tyčīnins, Kuzmins, Odynecs, Moisejevs ar sovīm 123 kazakim lyudz Pleskovas Krasnogoroda vojevodu pīškērt vinīm zemi Krasnogoroda vojevodstvā²⁵).

Latgolai sōkumā nabeja atsevišķas pōrvaldes un tei tyka īvasta tikai saskaņā ar 1667. goda seimas lāmumu. Pamatā tyka lykta uz seimom dybynōta Pūlijas republikaniskō īkōrta. Tīsas un administratīvō vara tyka nūdūtas starostu un voitu rūkōs. Daugavpiļs starosta tyka īcalts par piļs starostu un jam beja padūts Ludzas starosta. Latgolā tyka uztūrāta vīneigi Daugavpiļs piļs, bet cytas pilis, tūs storpā ari Ludzas, atstōtas nūvōrtā. Īnōkums nu Ludzas un cytom pīlem sadaleja divōs pusēs:

vīna gōja vītejōs pōrvaldes uzturam, bet ūtru pusi sadaleja vēl divōs daļōs: nu tōm vīna gōja krūņa vajadzēibom, bet ūtra — Leitovas kara-spāka uzturēšonai.

Ludzas katoļu bazneica.

1683. godā nōce Varšavas sei-ma lāmums par jaunu bazneicu dy-bynōšonu Latgolā. Sakarā ar tū Pūlijas valdeibas komisari ar 19. oktobra 1686. goda aktu atdaleja nu Ludzas starostvas fundušu (ze-mes gobolu) dēļ draudzes bazneicas Ludzā. Ar šū aktu beja uzdūts tū-reizejam Ludzas starostai Potoc-kam uzbyuvēt Ludzā bazneicu ar plebaniju, školū, gospitali un mōju školōtōjam. Pi tō beja nūteikts, ka bazneicas pravestam jōuztur nu funduša bārniim školōtōjs un kantors. Pasāteicūt veiskupa Nikolaja Korvin-Poplav-ska ryupem Ludzā bazneica beja uzcalta jau 1687. godā. Tagad stō-vušō bazneica Vyssvātōkōs Jauno-vas Marijas debesspajimšonas pi-miņai izbyuvāta 1783. godā, ipriekš nūdagušōs vitā 1736. g. 1742. godā

jaunū bazneicu īsvēteja Inļantu veiskups P u z y n a.

Nu Ludzas starostvas inventara 1765. godā²⁶⁾, kuru tymā laikā pōrzynōja Jans un Ludviks von Zybergnu Bor-chu Ludzā teik mynātas tikai piļs drupas. Uz piļskolna, izpū-steinā pilī, šymā laikā atsaroda jauna kūka byuve, dēļ ībrau-cējim. Pilei pretm, uz kolna, stōvēja kūka bazneica, plebaņa dēļ bazneickungim un dažaidas saimesteibas ākas. Nūmetne piļs pakōjē inventara sarokstā nūsaukta par mīstu. Mīsts sastōvēja nu 38 grunts-gobolim, kuri pīdarēja 43 personom. Īdzeivōtōji tur beja sekuši: Anki-povičs Simons, Berčanskis Kazimirs, Černikoviči Stefans un Vasilijs, Čyrski Ontons un Jans, Daugelevičs Kazimirs, Dukšta Jakubs, Marcins, Nikolajs un Pavels, Dzevaltovskis Pīters, Harasimovičs Vasilijs, Ivanovskis Karols, Jaševiči Matvejs un Stanislavs, Karšuni Simons un Voicechs, Kovalevski Amelko un Michails, Krykis Pavels, Krukovskis Michails, Kulač-kovski Francs, Michails un Silvestris (voits), Latkovski Gabriels, Jezups, Matvejs un Michails, Lopacinskis Francs, Malikovičs Nikolajs, Mozalevskis Michails, Odrycki Ontons, Mikula un Michails, Pavlovski Ontons un Michails, Piotrovskis Andrejs, Rents Andrejs, Setnikovičs Mōrtiņš, Slaveckis Nikolajs, Vaznevskis Gabriels un Viskunovičs Jōņs. Bez šim Ludzas īdzeivōtōjim, mīsteņā beja vēl divi žēidi, kuri turēja veikalus (būdes).

Mīstā beja krūgs un pi tō būdes priekš tērgōtōjim, kuri šite brauce tērgu laikā. Ūtrys krūgs ar nūlyktuvi atsaroda upes molā, aiz tylda, pilei pretim.

Pēc Pūlijas pyrmōs sadaleišonas 1772. godā, Latgola un ar tū kūpā ari Ludza tyka pīvīnōta Krīvijai²⁷⁾ un beja pōrdīvāta par Pleskovas gu-berņas Daugovas provinci, bet Ludza nūzeimēta par apriņķa piļsātu²⁸⁾.

Ludza tymā laikā knapi varēja saskaiteit 227 īdzeivōtōjus²⁹). Sešus godus vēlōk 1778. godā, Ludzā itylpa, kai aprinča piļsāta, Polockas apgobola pōrvaldē (namiestničestvo). Šymā pat godā Krīvijas keizarīne Katrīna II apstyprinōja planu Ludzas piļsātai.

Ludzas piļsātas plans 1778. g.³⁰

21. septembrī 1781. godā Ludzas piļsātai tyka dōvynōts gērbūņs: Leita-vīšu uzbrukums uz malna fona.

Ludzas piļsātas aprokstā, sastōdeitā 1784. godā³¹), teikts, ka piļsāta atsarūn pakolnainā vitā, uz Ludzas Lelō un Mozō azaru krostim pi lelō ceļa, kurs nu Rēzeknes it uz Sebežu. Apkōrt piļsātai apnasts zemes vaļns. Piļsātā skaitejōs 104 sātas. Tur atsaroda sekušas sabīdryskas byuves: akmiņa mōja, kurā beja nūvītōta piļsātas policija; kūka mōja, kurā atsaroda māgistrats un bōriņu tīsa; pēc tam posta noms un žaidu školās noms, obeji nu kūka. Piļsātai pīdarēja 742 des. 921 kv. asis zemes. Piļsātā skaitejōs 1491 īdzeivōtōjs: 803 veiriši un 688 sīvītes. Īdzeivōtōji nūsadorbōja: ar zeida, vylnas, kūkvylnas un cytu preču tērdznīceību; veinryupnīceību un zemkūpeību. Piļsātā nūtyka 4 tērgi godā; 15. augustā, 8. septembrī, 1. oktobrī un 2. februārī, kod sabrauce tyvōku piļsātu tērgōtōji.

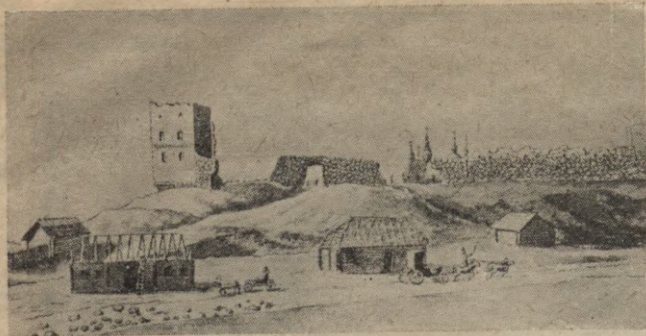
Ludzas gērbūņs.

12. decembrī 1796. godā, Ludza, kai aprinča piļsāta, īgōja Boltkrīvijas guberņas sastōvā, kura nūsadybynōja sakarā ar Polockas un Vitebskas namiestničestvu apvīnōšonu³²).

20. februārī 1802. godā sakarā ar Boltkrīvijas guberņas sadaleišonu Mogilevas un

Skots uz Ludzas pili 1797. g.⁴⁰

Skots uz piļsātu nu Ludzas piļs 1797.s g.³⁹

Skots uz Ludzas piļsātu nu piļs. 1797. 9.⁴⁰

naiss plāns³⁸).

Nōkušā, 1843. godā, Ludzā tyka izbyuvāta nu akmiņa pareizticeigūs katedrales bazneica Sv. Marijai par gūdu³⁹).

Ludzas pareizticeigūs bazneica.

sōli un cytas pōrtykas preces.

Vitebskas gubernōs, Ludza tyka nūzeimēta par aprinķa piļsātu un pīvinōta Vitebskas gubernai³⁴).

Ludzas nūzeime tērdznīceibā XIX g. simteņa pyrmajā caturksnī, kai radzams, nadaudz pīauga. Piļsātā ikgodu nūtyka jau seši tērgi: Treju kungu dīnā četras dīnas, Sveču dīnā trejs dīnas, Pyupolu nedelā divas dīnas, Marijas škeisteišonas dīnā pīcas dīnas un Pokrovā divas dīnas. Vysūs šymūs tērgūs isaroda cytu piļsātu tērgōtōji. Prikš tērdznīceibas svareigs tērgs skaitejōs Marijas škeisteišonas dīna³⁵).

4. novembrī 1828. godā Etingers nu krīvu valdeibas dabōja atļōvi sīvīšu pansiona atvēršonai Ludzā³⁶).

1840. godā Ludzā jau skaitejōs 4414 īdzeivōtōju³⁷).

1842. godā beja apstyprynōts Ludzas piļsātas jau-

1848. g. Ludzā beja 419 nomi, nu kurim akmiņa 2, akmiņa pareizticeigūs bazneica, kūka katōļu un luteru bazneicas, sinagoga un vēja patmaļas.

Īdzeivōtōju piļsātā skaitejōs 2354. kuri, golvonā kōrtiā, tērgōjās ar linim, sapērkūt tūs nu apleicejim zemnīkim un transportejūt uz Reigu nu kurīnes sovukōrt īvede

Goda tērgūs vyslelōkū peļņu īgyva nu manufakturas, dzeļža, sōļa un čuguna priķšmatu pōrdūšonas ⁴¹).

1864. godā Ludzas īdzeivōtōju skaits kryta leīdz 3520 cylvākim. Tī sasadaleja šai: katōļu 1200, pareizticeīgūs un vacticeibņiku 54, protestantu 37 un ebreju 1773 ⁴²).

Divus godus vālōk Ludzā atvēre aprīņka školū. Bez tam 1866. godā piļsātā jau pastōvēja sekušas školās: veirišu tautškolā (prichodskoje) ar sīvišu maiņu, privata sīvišu un privata žaidu.

1868. godā Ludzā īdzeivōtōju skaitejōs 3578 cylvāki, kuri pēc ticeibas sasadaleja tai: katōļu 1143, pareizticeīgūs 378, vacticeibņiku 106, luteranu 36 un ebreju 1915. Piļsātas kristeiģī īdzeivōtōji golvonā kōrtā nūsadorbōja ar zemkūpeibu, bet ebreji — ar tērdzniceibu un ryupņiceibu.

Tērgōšonōs golvonī priķšmati nūtykušajūs Ludzas tērgūs beja: zirģi, lopu tabaka, kuru īvede nu Mozkrivijas, ōdas un apģērba preces. Bet varēja nūvārōt, ka piļsātā tērdzniceiba ar kotru godu gōja uz leju. Šam par golvonū īmesli beja tys apstōklis, ka piļsātas īdzeivōtōjim nabeja tūs leīdzēklj ar kaidim tī reikōjōs ogrōk, jo 1866. godā 1. augustā guņsgrāks piļsātu stipri nūpūsteja, iznycynōjūt ap 200 nomu.

1868. godā Ludzas piļsātā beja: nomu 421, veikalū 78, ols bryužu 2, ōdas fabriku 2, vēja patmaļu 1, tērdzniceibas pērts, iibraucamūs sātu 22, frakteru, veina tērgōtovu un veina pogrobu 25, lynu un cytu preču nūlyktovu 3, apteku 1.

Šymā godā piļsātāi pīdarēja 606 des. 1932 kv. asis zemes. Bez tam piļsātā atsaroda ari 11 des. 639 kv. asis valsts zemes, kura beja pažeistama zam nūsaukuma, Jurizdika ⁴³).

1886. godā Ludzā skaitejōs jau 5460 īdzeivōtōji. Ticeibas ziņā jī sasadalejās sekuši: katōļu 1913, pareizticeīgūs 1006, vacticeibņiku 111, luteranu 27 un ebreju 2403.

Vysa seikō tērdzniceiba beja sajemta žaidu rūkōs.

Piļsātā nūtyka tērgi, kuramūs Ludzas un apleicejūs aprīņku zemņiki pōrdūšonai savede sovus lauku ražōjumus, taipat ari skritulūs, rogovas, lūkus un pōrējūs mōjryupņiceibas izstrōdōjumus, dzyna pōrdūšonai ari zyrgus.

Piļsātā šymā laikā, bez katōļu, pareizticeīgūs un luteranu bazneicom beja: ebreju sinagogā, ebreju lyugšonu noms un aprīņka 2-gadeīga školā ⁴⁴).

Pēc 1897. goda tautas skaiteišonas Ludzā beja 5140 īdzeivōtōji. Godu īpriķš Ludzā beja 242 tērdzniceibas un ryupņiceibas uzjāmumi ⁴⁵).

Leīdz Moskovas—Ventspiļs — Rybinskas dzeļžceļa pōrvešonai caur Ludzu 1900. godā te pastōvēja dīsgon dzeiva tērdzniceiba, jo Ludza apkolpōja rajonu, kurs, storp S. Peterburgas — Varšavas un Reigas—Orla dzeļžcelim. Pēc Moskovas—Ventspiļs — Rybinskas dzeļžceļa izbyuvēšonas, preču īgyušonai un pōrdūšonai atsaklōja jauni celi, tai ka 1905.

Ludzas piļsāta.

godā, Ludzas tērdznīceiba vairs apkōlpōja tikai Ludzas piļsātas rajonu un tō sešus pogostus, kas stipri atsasauce uz piļsātas īdzeivōtōju ekonomiskū stōvūkli. Piļsātas kristeigī šymā laikā, pōrtyka nu zemkūpeibas un dōrzsaimnīceibas. Orūda mōceiba beja atteisteita dīsgon vōji. Žeidu īdzeivōtōji nūsadorbōja ar tērdznīceibu, bet tai kai tērgōšonōs deve ļūti mozus īnōkumus, tad beidzamā laikā beja monoma žeidu izcelōšona nu piļsātas.

Uz 1905. goda 1. janvari Ludzas piļsātā skaitejōs 5870 īdzeivōtōji. Pi kam priķšpiļsātā Jurizdikā beja 96 īdzeivōtōji. Piļsātai kūpā ar priķšpiļsātu pidarēja 759 desetiņas zemes un yudiņu 211 des., Ļu un škārsilu beja 22. Jūs garums sastōdeja 6817 asis, nu kaida skaita 2990 asis beja brugētas. Nomu Ludzā skaitejōs 564, nu kurim myura 16.

Piļsātā beja 5 zamōkas mōceibas īstōdes: trejs veirīšu un divas sīvīšu⁴⁶⁾. Tōs pat školās pastōvēja Ludzā arī 1910. godā, un prūti: piļsātas 3-klaseīga škola, veirīšu un sīvīšu tautškolas (prichodskaja) un ebreju pyrmškola veirīšim ar sīvīšu maiņu⁴⁷⁾.

Leidz 1914. godam Ludzas īdzeivōtōju skaits pīauga uz 7100. Šys jir vyslelōkais īdzeivōtōju skaits, kaidis kaidreiz Ludzā jir bejis.

Pēc pasaules kara Ludzas īdzeivōtōju skaits stipri kreit. 1920. godā, Ludzas piļsātā, kura īgōja Latvijas vaļsts sastōvdaļā, skaitejōs tikai 5026 īdzeivōtōji, bet 1925. godā Ludzā jau beja 5559 īdzeivōtōji, tūs storpā 1782 latviši, 1320 krīvi un 1907 žeidi. 1920. godā Ludzā beja 645 dzeivojamōs ākas, nu kurom 18 myura⁴⁸⁾.

1929. godā Ludzai pidarēja 881 ha zemes. Uz 1283 gruntsgobolim beja uzcaltas 1102 ākas, nu kurom 65 myura.

Piļsātas īdzeivōtōji golvonā kōrtā nūsadorboj ar tērdznīceibu. Augšōk nūrōdeitā godā Ludzā beja 450 tērdznīceibas uzjāmumi, 2 ōdu fabrikas un mōksleīga mada tacynōtuve. Še nūtyka ostoni goda tērgi.

Piļsātā beja: katōļu, pareiztceigūs un ļuteru bazneicas, vacticeibniku un baptistu lyugšonu nomi, 8 sinagogas, vaļsts gimnazija, krīvu gimnazija piļsātas žeidu komercškola, vaļsts orūdškola un 6 pamatškolas.

Pēc vyspōrejōs tautas skaiteišonas 1930. godā Ludzā skaitōs 5348 īdzeivōtōji.

Piļsātas budžets par 1929. godu ijamumūs un izdavumūs sabalanseits uz Ls 271 649,00.

1) Latvijas archaioloģija (Prof. Fr Bal oža redakcijā), Rīgā 1926, lр. 77.

2) Latvijas archaioloģija, lр. 78 А. Спицынъ, Люцинскій могильникъ, С. Петербургъ, 1893.

3) E. Brastiņš, Latvijas pilskalni, Latgale, Rīgā, 1928, lpp. 114—115.

4) Fr. Balodis, Latviešu kultūras ziedu laiks Latgalē — Latvijas Saule, 1925, № 34.

5) Н. Карамзинъ, Исторія государства Россійскаго, С.-Петербургъ, 1. 1842, примѣчаніе 12 III

6) N. Orda, Album widoków etc. Warszawa, 1876.

7) А. Спицынъ, Люцинскій могильникъ, lр. 2.

8) В. Brežgo, Daugavpils un viņas nūzeime Latgolas vēsturē, Daugavpili 1929, lрр. 3—5.

9) J. Macilevicz, Pawajcieszona un wysajdi sposobi diel zien niku Latwiszu etc, Wilņa, 1850.

10) А. Сапуновъ, Памятники времени древнихъ и новѣйшихъ въ Витебской губерніи, Витебскъ, 1903, lрр. 75—77.

11) Ibid.

12) Ibid.

13) Ibid., lр. 75.

14) Л. Арбузовъ, Очеркъ исторіи Лифляндіи, Эстляндіи и Курляндіи Рига, 1912, lрр. 157—158.

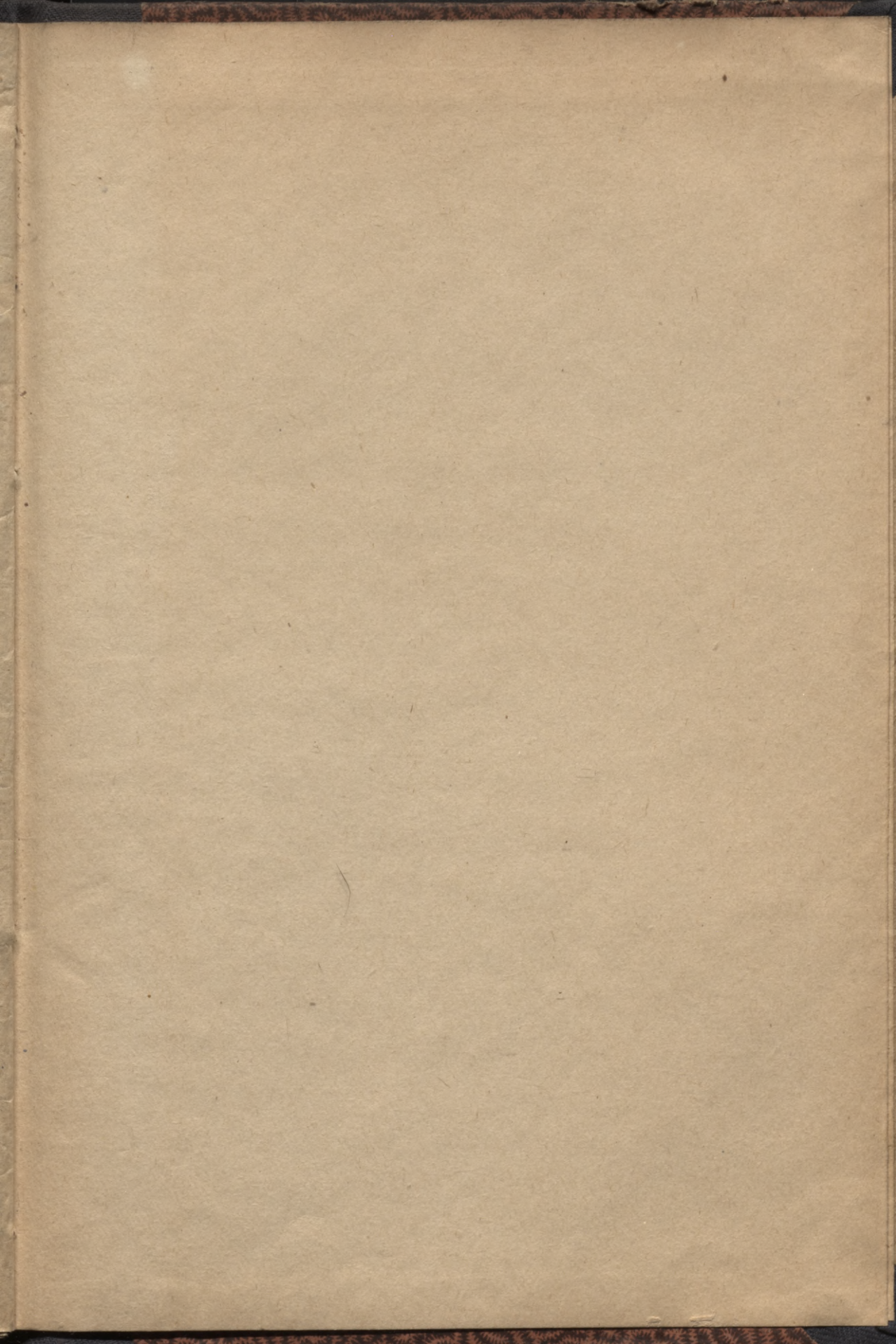
- 15) Живописная Россія, С.-Петербургъ, III, lpp. 400—401.
 16) G. Manteuffell, Lucyn w Inflantach, Kraków, 1884, lpp. 8—9.
 17) Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego etc., Warszawa, 1884, V, lpp. 462—468.
 18) М. Безъ—Корниловичъ, Историческія свѣдѣнія о примѣчательныхъ мѣстахъ въ Бѣлоруссіи, С.-Петербургъ, 1855, lpp. 61—62.
 19) J. Jakubowski i J. Kordzikowski, Polska XVI wieku, Inflanty, Warszawa, 1915, XIII, 1, lpp. 1—16.
 20) Pamiętniki Księdza Jordana—Rubon, Wilno 1.—X.
 21) G. Manteuffell, Lucyn, lpp. 18—19.
 22) Временникъ Императорскаго Московскаго Общества Истории и Древностей Россійскихъ Москва, 1854, XVIII.
 23) Описание документовъ и бумагъ, хранящихся въ Московскомъ Архивѣ Министерства Юстиціи, XII, lр. 91.
 24) J. A. Hylzen, Inflanty, Wilno, 1750, lр. 375.
 25) Дополненія къ Актамъ историческимъ, V, № 55.
 26) Историко—Юридическіе матеріалы, Витебскъ, 1903, XXXI, lpp. 289—296.
 27) Полное Собраніе законовъ Россійской имперіи, С.-Петербургъ, XIX, № 13850.
 28) Россія (подъ редакцію В. Семенова), С.-Петербургъ, 1905, IX lр. 441.
 29) Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, V, lpp. 462—468.
 30) Полное Собраніе Законовъ Россійской имперіи, Книга плановъ и чертежей, С.-Петербургъ, 1839. Памятные книжки Витебской губерніи на 1864 и 1867 года, С.-Петербургъ, 1864 и 1867. А. Семеновскій, Бѣлорусскія древности, С.-Петербургъ, 1890, lр. 45.
 31) Каталогъ генеральнаго межеванія Люцинскаго уѣзда 1784 года.
 32) G. Manteuffell, Inflanty Polskie, 129.
 33) J. K. Brotze, Sammlung verschiedener Livländischer Monumente etc. VII, lр. 57.
 34) Памятная книжка Витебской губерніи на 1898 годъ Витебскъ 1898, lр. 245.
 35) Дѣло Витебскаго Губернскаго Правленія (отдѣленіе III, столъ 2) 1823 года—О заведеніи мѣстечекъ и ярмарокъ по Витебской губерніи.
 36) B. Brežgo, Školas Latgolā XVIII XX g. s., Latgolas škola, 1928, № 13.
 37) M. Skujenieks, Latvija, Rigā, 1927, lр. 90.
 38) Россія, IX lр. 441.
 39) Д. Довгялло, Списокъ церквей Витебской губерніи, Витебскъ, 1899, lр. 32.
 40) A. Štāls, J. K. Vose, Rigā, 1926 I-II, № 37.
 41) М. Безъ—Корниловичъ. Военно-Статистическое обозрѣніе Россійской имперіи. С. Петербургъ, 1852, VIII, 1, lр. 228-229.
 42) Памятная книжка Витебской губерніи на 1864 годъ, С. Петербургъ, 1864.
 43) Дѣло Витебскаго Губернскаго Правленія (отдѣленіе III, столъ 7) 1868 года № 124—О доставленіи свѣдѣній о городахъ и мѣстечкахъ Витебской губерніи
 44) А. Сапуновъ Инфлянты Витебскъ, 1887, lpp. 71-73.
 45) Памятная книжка Витебской губерніи на 1898 годъ.
 46) Списокъ населенныхъ мѣстъ Витебской губерніи, Витебскъ, 1906, lpp. XVI, XXIX, XXX, 241.
 47) Памятная книжка Витебской губерніи на 1910, lpp. 307-308.
 48) M. Skujenieks, Latvija, lр. 90. 200.

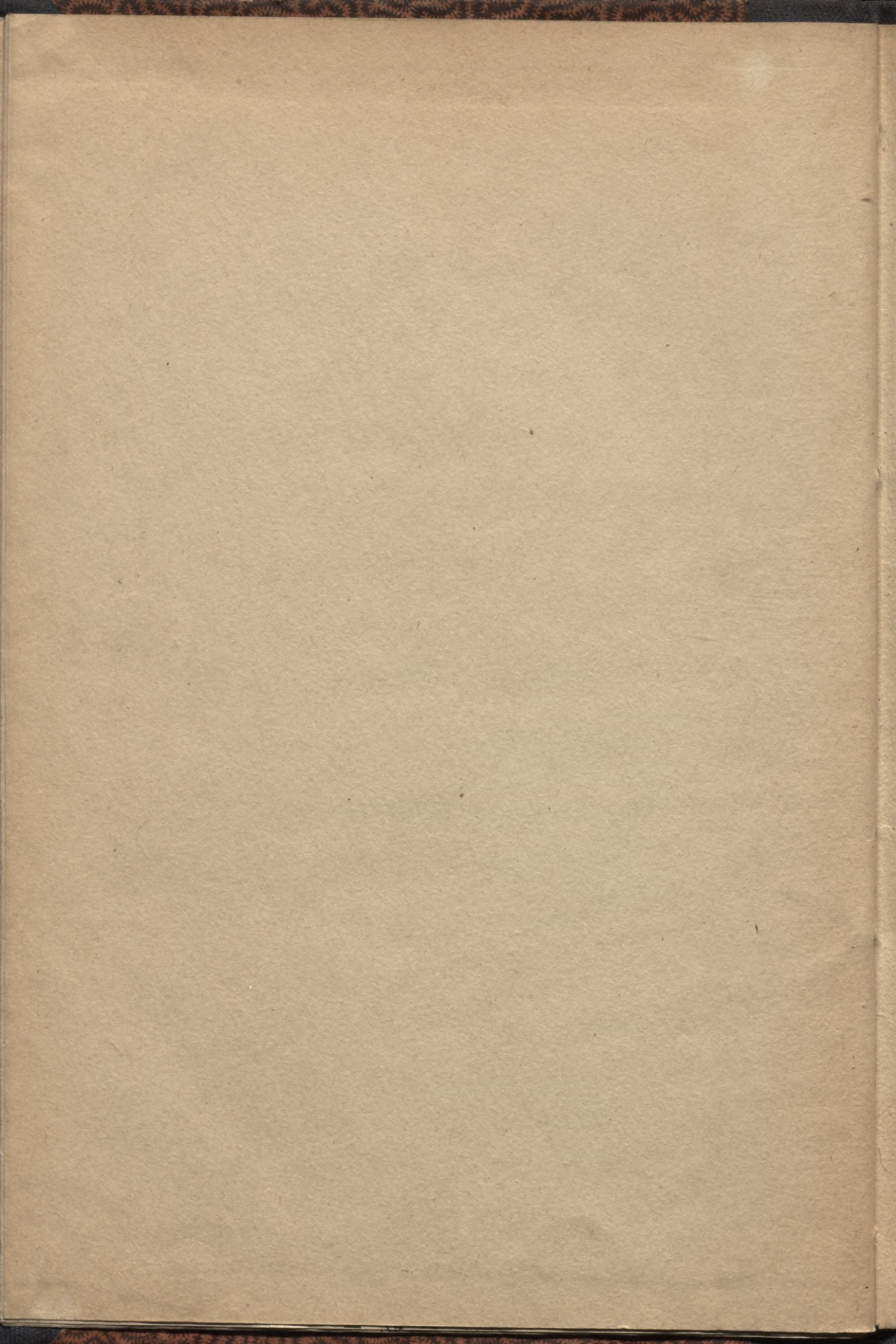

1-50,

2.50

12 APR 1932

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309095916